

УДК 334.722-054.73

DOI: 10.30857/2413-0117.2018.4.10

Валерія Г. Щербак

Київський національний університет технологій та дизайну
**СОЦІАЛЬНО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ
БІЖЕНЦІВ ТА ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ**

У статті визначено масштаби, інтенсивність, нові напрямки і форми вимушеної мобільності населення, що перетворилася на невід'ємний і важливий атрибут соціальної реальності сучасного українського суспільства. Доведено, що ці аспекти актуалізують необхідність вивчення найближчих і довгострокових наслідків впливу міграцій на характер і зміст соціально-економічних процесів у приймаючих спільнотах. Розкрито характер підприємницької діяльності, орієнтованої на реінтеграцію біженців та вимушено переміщених осіб і, як наслідок, здатної взяти на себе деякі функції держави, регулярно контактуючи з нею. Гіпотеза наукового дослідження ґрунтується на сукупності наукових положень і принципів розвитку механізмів та інститутів економічної та соціальної адаптації біженців і вимушених переселенців (ВПО), що дає змогу вивчати фактори їх адаптації та «виштовхування», становище мігрантів на ринку праці та можливості їх підприємницької реінтеграції. Метою цього дослідження є систематизація та розробка методів розвитку і підтримки підприємницької реінтеграції, виявлення актуальних можливостей та обмежень при здійсненні соціально-значущої діяльності. Для узагальнення результатів дослідження використано загальні методи наукового пізнання: методи єдності аналізу і синтезу, узагальнення та прогнозування, економічний аналіз, кластерний аналіз, що ґрунтуються на взаємозв'язку теоретичних і практичних аспектів дослідження. На базі порівняльної характеристики основних підходів до визначення поняття «адаптивності» стосовно системи інститутів інфраструктурного забезпечення діяльності малого та середнього підприємництва розкрито сутність категорії «адаптивної інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва». Розроблено концептуальну модель формування адаптивної інфраструктури підтримки підприємництва біженців та ВПО, що враховує вимоги всіх зацікавлених сторін, визначальну роль і місце громадських бізнес-об'єднань у системі її інститутів. Доведено, що інфраструктурне забезпечення підприємницької діяльності представляє собою систему організацій різних типів, функціонального призначення та форм власності, об'єднаних метою створення сприятливих умов для нормального господарювання малих та середніх підприємницьких структур на різних стадіях їх розвитку. Досліджуючи цю систему не лише як сукупність відносин і зв'язків між складовими її елементами, але й як цілісний об'єкт, що має низку властивостей і характеристик, обумовлених ознаками та якістю окремих його елементів і зв'язків між ними, можливо розглядати її як складну адаптивну систему.

Ключові слова: підприємництво; біженці та вимушені переселенці; адаптивна інфраструктура; малий та середній бізнес.

Валерія Г. Щербак

Киевский национальный университет технологий и дизайна
**СОЦИАЛЬНО-ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ
РЕИНТЕГРАЦИИ БЕЖЕНЦЕВ И ВЫНУЖДЕННЫХ ПЕРЕСЕЛЕНЦЕВ**

В статье определены масштабы, интенсивность, новые направления и формы вынужденной мобильности населения, которая превратилась в неотъемлемый и важный атрибут социальной реальности современного украинского общества. Доказано, что данные аспекты актуализируют необходимость изучения ближайших и долгосрочных

последствий воздействия миграции на характер и содержание социально-экономических процессов в принимающих обществах. Раскрыт характер предпринимательской деятельности, ориентированный на реинтеграцию беженцев и вынужденно перемещенных лиц и, как следствие, способного взять на себя некоторые функции государства, регулярно контактируя с ним. Гипотеза научного исследования основывается на совокупности научных положений и принципов развития механизмов и институтов экономической и социальной адаптации беженцев и вынужденных переселенцев (ВПЛ), что позволяет изучать факторы адаптации и «выталкивания», положение мигрантов на рынке труда и возможности их предпринимательской реинтеграции. Целью данного исследования является систематизация и разработка методов развития и поддержки предпринимательской реинтеграции, выявление актуальных возможностей и ограничений при осуществлении социально-значимой деятельности. Для обобщения результатов исследования были использованы общие методы научного познания: методы единства анализа и синтеза, обобщения и прогнозирования, экономический анализ, кластерный анализ, основанные на взаимосвязи теоретических и практических аспектов исследования. На базе сравнительной характеристики основных подходов к определению понятия «адаптивности» применительно к системе институтов инфраструктурного обеспечения деятельности малого и среднего предпринимательства раскрыта сущность категории «адаптивной инфраструктуры поддержки малого и среднего предпринимательства». Разработана концептуальная модель формирования адаптивной инфраструктуры поддержки предпринимательства беженцев и ВПЛ, учитывающая требования всех заинтересованных сторон, определяющую роль и место общественных бизнес-объединений в системе его институтов. Доказано, что инфраструктурное обеспечение предпринимательской деятельности представляет собой систему организаций различных типов, функционального назначения и форм собственности, объединенных целью создания благоприятных условий для нормального хозяйствования малых и средних предпринимательских структур на различных стадиях их развития. Анализируя эту систему не только как совокупность отношений и связей между составляющими ее элементами, но и как целостный объект, имеющий ряд атрибутов и характеристик, обусловленных свойствами и качеством отдельных его элементов и связей между ними, ее можно рассматривать как сложную адаптивную систему.

Ключевые слова: предпринимательство; беженцы и вынужденные переселенцы; адаптивная инфраструктура; малый и средний бизнес.

Valeriia G. Shcherbak

Kyiv National University of Technologies and Design

SOCIAL AND ORGANIZATIONAL ASPECTS OF BUSINESS REINTEGRATION OF REFUGEES AND INTERNALLY DISPLACED PERSONS

The paper discusses the extent, intensity, new directions and forms of forced mobility which has become an integral and important attribute of social reality of modern Ukrainian society. Evidence is provided to support the critical need to investigate the immediate and long-term effects of migration on the nature and content of socioeconomic processes in host societies. The nature of business-oriented reintegration of refugees and internally displaced persons has been disclosed, thus, in close collaboration with government, being able to take up certain functions of the state. The research hypothesis is based on the bunch of scientific terms and principles for the development of mechanisms and institutes of economic and social adaptation of refugees and internally displaced persons (IDPs) as a framework to study the factors of their adaptation and 'pushing', explore the migrants status in the labour market and the prospects for their reintegration

in terms of entrepreneurial practices implementation. The aim of this study is generalization and elaboration of methods for business reintegration development and support together with identification of current opportunities and constraints in socially driven activities. To summarize the results of the study, the following cognitive methods have been employed: unity of analysis and synthesis, generalization and forecasting method, economic and cluster analysis – all closely linked to the theoretical and practical aspects of the research. Based on comparative analysis of the key approaches to the definition of “adaptability” in the context of providing infrastructural support for SME activities, the nature of an “adaptive infrastructure support for small and medium-sized business” category is revealed. A conceptual model for building adaptive infrastructure to support entrepreneurship efforts of refugees and IDPs is suggested, with due regard to the interests of all stakeholders as well as to the role and function of public business associations within the system of its institutions. Within the scope this research, infrastructural support for entrepreneurship is considered as a system of organizations of different types, functional areas and ownership forms assembled together with a common goal to create a favourable environment for proper functioning of small and medium business structures at various stages of their development. Given that this system is not only a set of relationships and links between its constituent elements but also an integral entity having a number of its own attributes and characteristics (driven in turn by the properties and characteristics of its separate elements and connections between them) can be viewed as a complex adaptive system.

Keywords: *entrepreneurship; refugees and internally displaced persons; adaptive infrastructure; small and medium-sized business.*

Постановка проблеми. В даний час необхідно вирішити задачу формування цілісної і адаптивної інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва (далі МСП), здатної адекватно і своєчасно реагувати на динамічно мінливі умови зовнішнього середовища і створювати саме ті інститути, які будуть надавати необхідні і достатні послуги для нормального функціонування бізнесу і на національному, і на регіональному рівнях. У структурі сучасних економічних відносин сектор МСП виступає провідним елементом і потужною основою для розвитку всієї господарської системи країни. При цьому, незважаючи на властиві цій групі господарюючих суб'єктів гнучкість і адаптивність в умовах кризових тенденцій цей бізнес є найбільш вразливим і вимагає системної і безперервної роботи з боку владних структур по створенню максимально сприятливих умов для його розвитку. В даний час частка малого бізнесу у ВВП України становить близько 20%, в той час як аналогічні показники розвинених країн варіюються в діапазоні від 50 до 70%. При цьому МСП є високо конкурентоспроможним елементом, якщо він базується на вважаються нормою в світовій практиці методи стимулювання в інтересах суспільства і держави, які виходять з того, що малий бізнес виступає базисом всієї національної економіки.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю вивчення змістовних і структурних змін сучасного підприємництва, що грає ключову роль в розвитку ринкової економіки. Велике значення в даний час має підприємництво біженців та ВПО, що базується на особливому поєднанні соціальних і економічних ефектів, на вирішенні соціальних проблем «підприємницькими» засобами. Підприємництво біженців та ВПО як нова модель соціально-економічної діяльності переоформляє контекст сучасного господарського життя на макро- і мікрорівні, що знаходить відображення в наступних моментах: 1) багато спроб державних і благодійних організацій демонструють недостатній рівень врахування інтересів і потреб населення, нерідко приводить до нав'язування послуг і значного зростання витрат; 2) значна частина діяльності громадського сектора все частіше розглядається як нерезультативна, неефективна; 3) константний недолік грошових коштів обмежує

можливості держави: продовжуючи фінансувати соціальну сферу, воно поступово переходить на позицію контролера.

Аналіз останніх досліджень і невирішена частина проблеми. Становлення наукової думки в сфері формування інфраструктури підтримки підприємництва біженців та ВПО відбувалося в рамках широкого діапазону публікацій як вітчизняних, так і зарубіжних авторів.

Вже до кінця 90-х років ХХ століття накопичився певний практичний досвід і теоретичний матеріал по підприємництву біженців та ВПО. В кінці ХХ – початку ХХІ ст. з'явилися міжнародні реферовані журнали, що спеціалізуються на проблематиці підприємництва біженців та ВПО, були створені професійні спільноти, які об'єднали вчених різних країн з метою сприяння розвитку досліджень в галузі підприємництва біженців та ВПО, що свідчить про накопичені дослідженнях в цій області і активному процесі інституціоналізації самого явища. Першими основними роботами в галузі підприємництва стали роботи таких вчених, як Г. Діз (G. Dees) [1], Р. Дарт (R. Dart) [2], С. Шейн (S. Shane) [3], С. Венкатараман (S. Venkataraman) [4], Дж.С. Морт (G.S. Mort) [5], Дж. Віравардена (J. Weerwardena) [6], А.М. Передо (A.M. Peredo) [7], М. МакЛін (M. MacLean) [8], Дж. Мер (J. Mair) [9] і І. Марті (I. Marti) [10].

В Україні бібліографія в галузі підприємництва біженців та ВПО дуже мала, переважають статті та роботи описового і оглядового характеру, а емпіричних досліджень на українських даних поки недостатньо. Будучи новою сферою досліджень, як в Україні, так і в світі в цілому, підприємництво біженців та ВПО є привабливим напрямком для дослідників різних областей знання. Однак множинність підходів розвиває кордони області досліджень, що обумовлює необхідність структурування наукового знання.

У міру розвитку досліджень в галузі підприємництва біженців та ВПО фокус уваги став зміщатися від концептуальних, понятійних питань виникнення і існування цього явища до операційних і стратегічних питань створення організацій, залучених в підприємництво біженців та ВПО. Поступово стало з'являтися все більше робіт, в яких бізнес-модель застосовується як одиниця аналізу при вивченні підприємництва біженців та ВПО і розглядаються особливості формування бізнес-моделей підприємництва біженців та ВПО. На особливу увагу заслуговують роботи А. Гуклу (A. Guclu) [11], Г. Діз (G. Dees) [12], Ф. Пєрріні і К. Вурро (F. Perrini and C. Vurro) [13], Дж. Мер і О. Шоєн (J. Mair and O. Schoen) [14], К. Соммеррок (K. Sommerrock) [15], У. Грассл (W. Grassl) [16].

Метою дослідження є розробка системи формування адаптивної інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва та основних бізнес-моделей як елемента побудови концепції підприємництва біженців та ВПО.

Результати дослідження. Важливою вимогою до формування адаптивної інфраструктури підтримки підприємництва стає можливість створення активного каналу зворотного зв'язку від кінцевих споживачів її послуг, який може бути забезпечений за рахунок включення в її структуру ряду інститутів, які діють в країні деякий час, але розглядаються в новій якості – громадських об'єднань підприємців, діяльність яких орієнтована на забезпечення сталого розвитку МСП в сучасних умовах.

Важливим напрямком удосконалення інформаційно-консультаційної інфраструктури підтримки малого і середнього бізнесу є стандартизація надають нею послуг за галузевим і функціональним принципам, що дозволить забезпечити ряд переваг для кожної із зацікавлених сторін. У зв'язку з цим система управління багатопрофільним консультаційним центром повинна поєднувати в собі елементи програмно-цільового і лінійно-функціонального управління, що забезпечить її більшу адаптивність до постійно змінюваних

факторів зовнішнього середовища, підвищить відповідальність за якість, дотримання строків і бюджетів реалізованих проектів.

Що входять до складу інфраструктури підтримки МСП мікрофінансові організації, гарантійні фонди, бізнес інкубатори, самі є господарюючими суб'єктами, що повинна враховувати оцінка ефективності їх функціонування як елемента адаптивної інфраструктури підтримки МСП. Це стає можливим при використанні критеріїв, таких як: підвищення ефективності використання бюджетних коштів, що виділяються на розвиток інфраструктури, а також зростання економічної і цільової (розвиток в регіоні суб'єктів МСП) ефективності функціонування цих суб'єктів.

У зв'язку з необхідністю координації об'єктів інфраструктури підтримки МСП з урахуванням інтеграції України в СОТ, а також регіональної специфіки, доцільно використання єдиної керуючої компанії шляхом наділення певними функціями існуючого об'єкта інфраструктури регіонального статусу, який буде виробляти і впроваджувати єдині стандарти і критерії ефективності роботи об'єктів інформаційно-консультаційної інфраструктури підтримки, проводити моніторинг їх діяльності, розробляти стратегію розвитку системи в цілому, а також виконувати роль сполучної ланки між органами державного (муніципального) управління та іншими об'єктами інфраструктури.

До числа нових інститутів інфраструктури підтримки малого і середнього бізнесу слід віднести інститут Уповноваженого з захисту прав підприємців, який існує в багатьох країнах світу і знаходиться в Україні в процесі становлення. Потрібно побудова адекватної умов зовнішнього середовища моделі взаємодії між діючою консультаційною інфраструктурою, в першу чергу інформаційно-консультаційними центрами, і уповноваженими щодо захисту прав підприємців, що дозволить домогтися значного синергетичного ефекту, примножувати результативність кожного з представлених елементів інфраструктури підтримки МСП.

Громадські об'єднання підприємців, в силу їх гнучкості, самостійності і високого ступеня наближеності до суб'єктів підприємництва, отримують можливість максимально оперативно і ефективно реагувати на динамічні зміни зовнішнього макро- і мезо середовища і на трансформацію потреб підприємництва, що обумовлює необхідність включення їх в модель адаптивної інфраструктури підтримки МСП, передачі їм нових функцій по створенню сприятливого середовища МСП при одночасному врахуванні їх інтересів.

Найбільш затребуваним видом підтримки МСП є інформаційно-консультаційна, а активно діючим громадським об'єднанням підприємців, яке може значно підвищити її якість і ефективність, але це вимагає зміни, розширення і вдосконалення її функцій і повноважень в частині надання МСП інформаційно-консультаційної підтримки. Рівень затребуваності МСП консультаційні послуги з різних питань господарської діяльності визначається їх якістю та вартістю, яку визначають державні і муніципальні органи влади, переважно фінансують інформаційно-консультаційну підтримку відповідно до своїх повноважень в рамках програм, в зв'язку з чим слід включати в модель адаптивної інфраструктури підтримки МСП відповідні державні та муніципальні органи влади, які повинні виявляти і пропонувати пріоритетні форми і напрямки консультаційної підтримки, визначати допустимий рівень їх вартісних характеристик.

Експертна діагностика стану підприємництва біженців та ВПО в сучасному українському контексті фіксує наступні змістовні моменти: 1) підприємництво біженців та ВПО як практика тільки починає розвиватися, число реально діючих соціальних підприємств невелика, і часто вони навіть самі не сприймають себе в такій якості; 2) відсутні дієві заходи державної або громадської підтримки даного руху; 3) можливості підприємництва біженців та ВПО як бази розвитку ділової соціально орієнтованої активності населення не задіяні; 4) поле суб'єктів підприємництва біженців та ВПО не визначено і розрізнено; 5) ресурсний

потенціал розвитку підприємництва біженців та ВПО, на думку експертів, зосереджений в певному сегменті некомерційних організацій, вектор розвитку яких спрямований на соціальні цілі, а розвиток їх господарської діяльності включає можливості реалізації підприємницьких принципів для створення доходу і тим самим посилення результативності своєї місії. У сфері бізнесу таке поєднання, з точки зору експертів, практично неможливо, так як комерційні принципи є пріоритетними, і соціальна спрямованість може проявлятися, максимум, як соціально відповідальний бізнес. Ключові проблеми, скарги на які регулярно надходять представникам інтересів підприємництва, представлені на рис. 1.

Джерело: узагальнено на основі [1; 13].

Рис. 1. Ключові проблеми малого та середнього бізнесу

Проведений аналіз ключових проблем малого і середнього бізнесу стосовно до системи інфраструктури підтримки підприємництва біженців та ВПО дозволив визначити поняття «адаптивність», яке слід розглядати як властивість системи, яка обумовлює її здатність до перебудови внутрішніх характеристик за допомогою ряду визначених правил та інструментів з метою забезпечення прийняття та реалізації ефективних управлінських рішень в умовах динамічних змін факторів зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування, що дозволяє ввести в обіг категорію «адаптивна інфраструктура підтримки МСП» і розглядати її як самостійну систему, управління якою володіє такими характеристиками, як цілісність, інтегративність, гнучкість, синергічність, пристосовність, когнітивної.

Ключовими зацікавленими сторонами по відношенню до системи адаптивної інфраструктури підтримки МСП є: держава як основний замовник і ініціатор програм підтримки соціальних бізнес-суб'єктів, зацікавлений в ефективному витрачанні виділяються на підтримку засобів, соціально вразливі верстви населення як споживачі продукції та послуг, вироблених МСП, зацікавлені в зниженні цін і підвищенні якості товарів і послуг, так і як діючі та потенційні суб'єкти МСП, зацікавлені в підвищенні якості послуг, показувала їм інфраструктурою на різних стадіях їх життєвого циклу, а також вперше – громадські об'єднання підприємців, зацікавлені у вдосконаленні нормативно-правового та інфраструктурного забезпечення підтримки МСП, поліпшення підприємницького клімату. Врахування інтересів виділених сторін при формуванні адаптивної інфраструктури підтримки МСП забезпечить їх довгострокову лояльність, що веде до високої ефективності і результативності її функціонування.

Такий підхід дозволив обґрунтувати концептуальну модель адаптивної інфраструктури підтримки МС, заснована на типових вимогах зацікавлених сторін і ключових показниках їхньої задоволеності, на відміну від інших включає в себе таку зацікавлену сторону, як незалежні громадські організації – об'єднання підприємців, які

можуть надавати МСП виняткові професійні послуги з урахуванням зміни їх потреб, а також макроекономічних умов і регіональної специфіки, що дозволяє поліпшити взаємозв'язку між владою і бізнесом, забезпечити кращу координацію, гнучкість і інтегративність сукупності інститутів інфраструктури підтримки МСП. Як наслідок, актуальною видається розробка найбільш ефективної моделі адаптивної інфраструктури підтримки підприємництва за участю бізнес-об'єднань, безпосередньо взаємодіють з підприємствами і надають затребувані бізнесом всіх рівнів послуги.

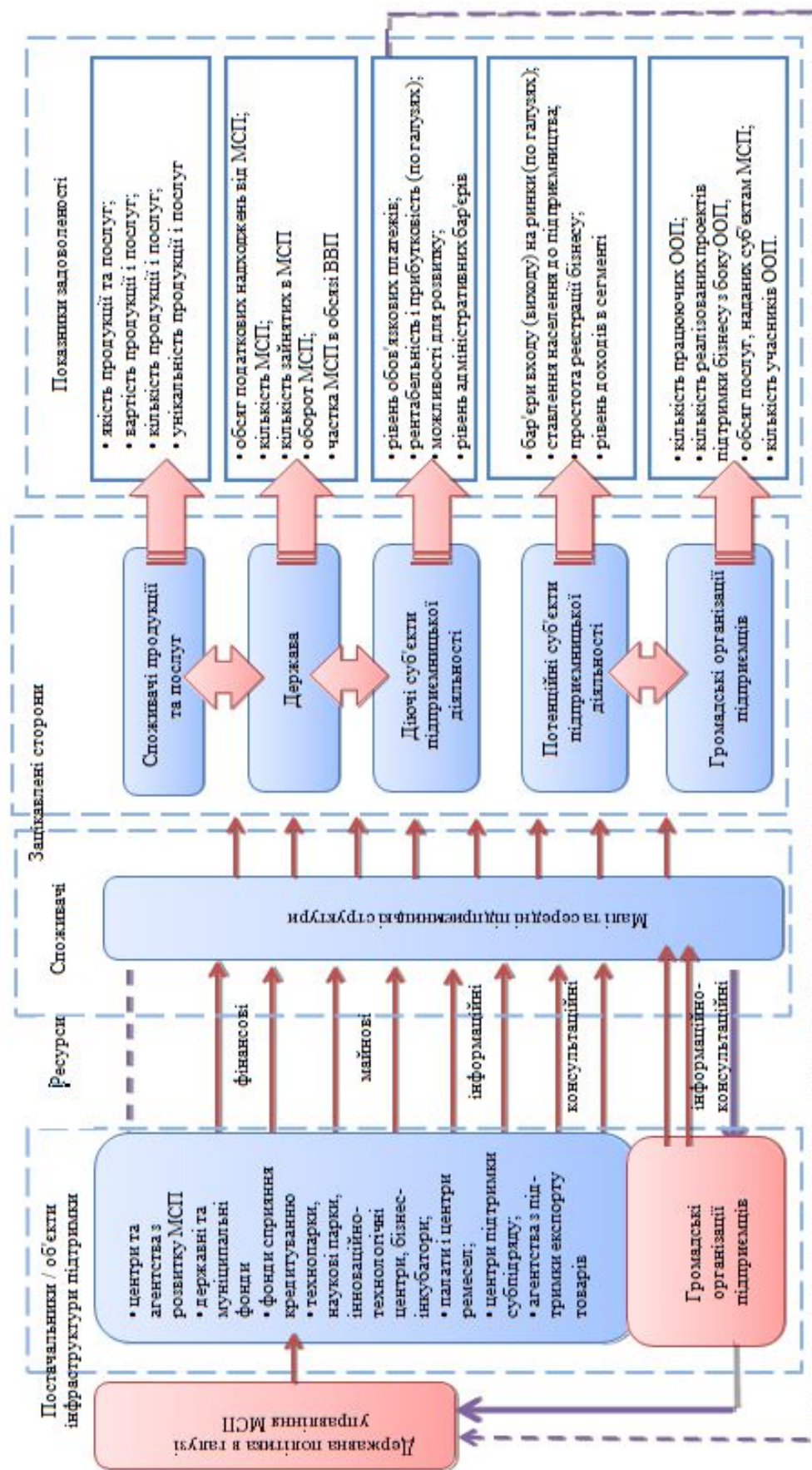
Необхідно відзначити, що організації інфраструктури зі 100%-ним участю органів влади, особливо в разі бюджетного фінансування різних напрямків їх діяльності (наприклад, гарантійні фонди або мікро фінансові організації, які здійснюють видачу мікропозик з коштів, отриманих у вигляді майнового внеску від своїх засновників – органів влади) не відповідають вимогам гнучкості та оперативності через жорстку регламентованість бюджетних процедур.

У свою чергу, громадські організації підприємців і створені і функціонують з їх участю (при їх сприянні) інститути, основним напрямком діяльності яких є підтримка МСП в різних аспектах діяльності, мають можливість оперативно реєструвати і виявляти проблемні поля в бізнес-середовищі і, з точки зору практики, пропонувати обґрунтовані шляхи їх вирішення. Таким чином, сучасна актуальна, з нашої точки зору, модель адаптивної інфраструктури підтримки МСП повинна включати в себе поряд з сукупністю організацій і установ різних форм власності та організаційно-правових форм, також незалежні громадські організації – об'єднання підприємців. Обидві групи учасників в даному випадку виступають в якості виконавців програм підтримки та розвитку сектора МСП, через них органи державної влади отримують можливість забезпечити бізнес необхідними послугами (рис. 2).

Таким чином, інтегрована з провідними бізнес – об'єднаннями країни, функціонуючими як на національному, так і на регіональному рівнях, інфраструктура підтримки малого і середнього підприємництва має можливість отримати масштабний канал оперативного зворотного зв'язку від самих бізнес-суб'єктів, що забезпечує органи влади відповідного рівня адекватною інформацією про проблемних зонах здійснення підприємницької діяльності в країні.

Нові інституційні механізми і інструменти державної підтримки та регулювання, створені за участю громадських об'єднань самих суб'єктів підприємництва, дозволять істотно підвищити ефективність і результативність роботи організацій, що входять до складу інфраструктури підтримки бізнесу, а також нададуть можливість оперативного реагування на зміни, що відбуваються у зовнішньому середовищі і своєчасного генерування превентивних заходів здійснення підтримки, спрямованої на розвиток сектора малого і середовищ нього бізнесу з урахуванням існуючих на ринку тенденцій.

Схема взаємодії ТПП як елемента адаптивної інфраструктури підтримки МСП з органами державної влади та іншими організаціями в галузі розвитку сфери послуг суб'єктам МСП, а також комплекс напрямків і методичних інструментів реалізації її функцій по інформаційно-консультаційної підтримки МСП, що включає формування для них «портфеля» комерційних послуг, розробку і впровадження інформаційно-сервісної системи «Електронна торгово-промислова палата», моніторинг та ліквідацію порушень прав і законних інтересів підприємців, що дозволить реалізувати як традиційні (експертиза і сертифікація, третейські суди, медіація), так і функції з підтримки підприємців, серед яких створення і використання єдиної системи послуг в електронному вигляді, розвиток системи сервісної підтримки зовнішньоекономічної діяльності, використання електронних торговельних майданчиків, забезпечення ефективності захисту прав підприємців і просування інтересів бізнесу.

Узагальнено на основі: [2; 3; 4; 6].
 Рис. 2. Принципова модель адаптивної інфраструктури підтримки МСП

Використання запропонованої моделі дозволяє оптимізувати форми надання послуг (індивідуальні консультації, навчальні курси за напрямками, отримання аналітичних звітів по галузях), вибрати сучасні пріоритетні форми і напрямки консультаційної підтримки МСП як бухгалтерський та податковий облік, юридичний супровід, фінансове планування, рекомендації для отримання державної підтримки, сертифікація і ліцензування товарів і послуг, аналітика по галузях, що дозволяє державним і муніципальним органам влади, які фінансують і координуючим інформаційно-консультаційну підтримку МСП в рамках національних, регіональних і муніципальних програм в розрізі мікро-, малих і середніх підприємницьких структур визначити допустимий рівень вартості послуг, що надаються, що дозволяє надати послуги найбільшому числу підприємців.

Використання запропонованої моделі також дозволяє визначити основні напрямки щодо вдосконалення роботи інформаційно-консультаційних центрів за допомогою синтезу в структурі їх управління елементів лінійно-функціонального і програмно-цільового управління, що дозволить стандартизувати надаються ними за галузевим і функціональним принципам, а також в розрізі різних етапів життєвого циклу МСП: для старту бізнесу – консультування з пошуку життєздатних бізнес-ідей та підготовки бізнес-плану їх реалізації; чинним МСП – загальна аналітика, індивідуальне стратегічне консультування і модульне стандартизоване консультування за сферами діяльності підприємства, що дозволить підвищити економічну ефективність роботи самого центру, а також максимально задовольнити потреби зовнішніх споживачів послуг.

Основними критеріями оцінки ефективності роботи основних елементів інфраструктури підтримки МСП в регіоні є: функціонування мікрофінансових організації, створених за участю органів влади (якість менеджменту та операційні ризики, кредитні ризики і ризики ліквідності), гарантійних фондів (величина фактичного коефіцієнта-мультиплікатора відносини сум виданих кредитів до величиною гарантійного капіталу фонду, частка банків з портфелями поганої якості в загальному їх обсязі, рівень прострочення за укладеними договорами доручення, алгоритм прийняття рішення, кількість різних видів підтримки та банків, які є партнерами фонду, що надають кредити під поручительство гарантійного фонду, кількість інноваційних господарюючих суб'єктів, яким видано поручительства фонду, обсяг гарантованих кредитних ресурсів інноваційним господарюючим суб'єктам), бізнес-інкубатори (на початковому етапі життєвого циклу – кількість підприємців, що мають доступ до оперативного інформаційно-консультаційного ресурсу, кваліфікація співробітників, кількість інноваційних компаній, наявність партнерів по підтримці і розвитку проекту, системи моніторингу діяльності МСП, розміщених в інкубаторі і вийшли з нього; на етапі зрілості – сталий розвиток суб'єктів МСП в регіоні як результат виконання цільової функції і оцінка фінансової ефективності бізнес-інкубатора як господарюючого суб'єкта). Використання даних критеріїв для аналізу ефективності функціонування мікрофінансових організацій, гарантійних фондів та бізнес-інкубаторів дозволить оцінити економічну і цільову (розвиток в регіоні суб'єктів МСП) ефективності функціонування цих суб'єктів, ефективність використання бюджетних коштів, що виділяються на розвиток інфраструктури, що може бути використано для оптимізації розподілу бюджетних коштів.

Висновки і пропозиції. Недостатній рівень розвитку методологічної бази вироблення і реалізації державної політики підтримки соціального сектора МСП, домінуючі утриманські настрої в суспільстві, зниження мотивації до самостійної підприємницької діяльності серед молоді, відсутність стабільного лояльного ставлення до професії підприємця в різних соціальних групах України, супроводжувані дисфункціональністю господарського механізму країни в цілому і високим ступенем невизначеності розвитку вітчизняної і світової

економіки, наявністю кризових тенденцій, обумовлюють нестійку динаміку зростання кількісних і якісних показників діяльності малого і середнього підприємництва в країні. Формувати, оцінювати ефективність і результативність функціонування адаптивної інфраструктури підтримки МСП необхідно з урахуванням інтересів усіх зацікавлених у цьому сторін (стейкхолдерів), до числа яких необхідно віднести громадські об'єднання підприємців.

Робота виконана за підтримки Міністерства освіти і науки України в рамках проекту 16.04.55 ДБ «Інноваційна платформа бізнес-освіти на основі кластерного підприємництва для демобілізованих воїнів та переселенців із зони АТО».

References

Література

1. Dees, J.G. (2003). Social entrepreneurship is about innovation and impact, not income. Duke University, the Fuqua School of Business. Retrieved from: <http://www.caseatduke.org/articles/1004/corner.htm>.
  2. Dart, R. (2018). Bursting the bubble: the mythologies of many social enterprises and enterprising nonprofits: Monograph Book. <https://doi.org/10.4337/9781783474127>.
  3. Shafer, S., Smith, H.J., Linder, J. (2005). The power of business-models. Business Horizons, Vol. 48, Issue 3, P. 199–207.
  4. Shane, S., Venkataraman, S. (2000). The promise of entrepreneurship as a field of research. Academy of Management Review, Vol. 25, Issue 1, P. 217–226.
  5. Sullivan Mort, G., Weerawardena, J., Carnegie, K. (2003). Social entrepreneurship: towards conceptualization. International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing, Vol. 8, Issue 1. – P. 76–88.
  6. Faltin G. (2011) Social Entrepreneurship – Zwischen Entrepreneurship und Ethik. In: Jähnke, P., Christmann, G., Balgar, K. (eds). Social Entrepreneurship. VS Verlag für Sozialwissenschaften. https://doi.org/10.1007/978-3-531-92819-7_5.
  7. Peredo, A.M., McLean, M. (2006). Social entrepreneurship: a critical review of the concept. Journal of World Business, Vol. 41, Issue 1, P. 56–65.
1. Dees J. G. Social entrepreneurship is about innovation and impact, not income / J. Gregory Dees // Duke University, the Fuqua School of Business. – 2003. – Режим доступа: <http://www.caseatduke.org/articles/1004/corner.htm>.
  2. Dart R. Bursting the bubble: the mythologies of many social enterprises and enterprising nonprofits. Monograph Book / R. Dart. – 2018. – Режим доступа: <https://doi.org/10.4337/9781783474127>.
  3. Shafer S. The power of business-models / S. Shafer, H. J. Smith, J. Linder // Business Horizons. – 2005. – Vol. 48, Issue 3. – P. 199–207.
  4. Shane S. The promise of entrepreneurship as a field of research / S. Shane & S. Venkataraman // Academy of Management Review. – 2000. – Vol. 25, Issue 1. – P. 217–226.
  5. Sullivan Mort G. Social entrepreneurship: towards conceptualization / G. Sullivan Mort, J. Weerawardena & K. Carnegie // International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing. – 2003. – Vol. 8, Issue 1. – P. 76–88.
  6. Faltin G. Social Entrepreneurship – Zwischen Entrepreneurship und Ethik / G. Faltin // Jähnke P., Christmann G., Balgar K. (eds). Social Entrepreneurship. VS Verlag für Sozialwissenschaften. – Режим доступа: https://doi.org/10.1007/978-3-531-92819-7_5.
  7. Peredo A. M. Social entrepreneurship: a critical review of the concept / A. M. Peredo and M. McLean // Journal of World Business. – 2006. – Vol. 41, Issue 1.

8. Maclean, M., Harvey, Ch., Gordon, J. (2013). Social innovation, social entrepreneurship and the practice of contemporary entrepreneurial philanthropy. *International Small Business Journal*, Vol 31, Issue 7, P. 747–763.
9. Seelos, C., Mair, J. (2004). Social entrepreneurship: the contribution of individual entrepreneurs to sustainable development. IESE Business Working Paper, no. 553. Barcelona, 17 p.
10. Mair, J., Marti, I. (2006). Social entrepreneurship research: a source of explanation, prediction, and delight. *Journal of World Business*, Vol. 41, Issue 1, P. 6–44.
11. Guclu, A., Dees, G., Battle Anderson, B. (2002). The process of social entrepreneurship: creating opportunities worthy of serious pursuit. Duke University, the Fuqua School of Business. Retrieved from: <http://www.caseatduke.org/documents/seprocess.pdf>.
12. Dees, J.G. (2001). The meaning of social entrepreneurship (original draft: 1998, revised 2001). Duke University, the Fuqua School of Business. 2001. Retrieved from: http://www.caseatduke.org/documents/dees_sedef.pdf.
13. Perrini, F., Vurro, C. (2006). Social entrepreneurship: Innovation and social change across theory and practice. In: *Social entrepreneurship*. Edited by J. Mair, J. Robinson & K. Hockerts. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan. Pp. 57–86.
14. Mair, J., Schoen, O. (2007). Successful social entrepreneurial business models in the context of developing economies: an explorative study. *International Journal of Emerging Markets*, Vol. 2, Issue 1, P. 54–68.
15. Sommerrock, K. (2010). Social entrepreneurship business models. Houndsmill, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2010. 307 p.
- P. 56–65.
8. Maclean M. Social innovation, social entrepreneurship and the practice of contemporary entrepreneurial philanthropy / M. Maclean, Ch. Harvey, J. Gordon // *International Small Business Journal*. Vol 31, Issue 7, 2013. – P. 747–763.
9. Seelos C. Social entrepreneurship: the contribution of individual entrepreneurs to sustainable development: IESE Business Working Paper; no. 553 / Christian Seelos & Johanna Mair. – Barcelona, 2004. – 17 p.
10. Mair J. Social entrepreneurship research: a source of explanation, prediction, and delight / J. Mair, I. Marti // *Journal of World Business*. – 2006. – Vol. 41, Issue 1. – P. 6–44.
11. Guclu A. The process of social entrepreneurship: creating opportunities worthy of serious pursuit / Ayse Guclu, Gregory Dees, Beth Battle Anderson // Duke University, the Fuqua School of Business. – 2002. – Режим доступа: <http://www.caseatduke.org/documents/seprocess.pdf>.
12. Dees J. G. The meaning of social entrepreneurship (original draft: 1998, revised 2001) / J. Gregory Dees // Duke University, the Fuqua School of Business. – 2001. – Режим доступа: http://www.caseatduke.org/documents/dees_sedef.pdf.
13. Perrini F. Social entrepreneurship: Innovation and social change across theory and practice / F. Perrini & C. Vurro // *Social entrepreneurship* / Edited by J. Mair, J. Robinson & K. Hockerts. – Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan, 2006. – P. 57–86.
14. Mair J. Successful social entrepreneurial business models in the context of developing economies: an explorative study / J. Mair, O. Schoen // *International Journal of Emerging Markets*. – 2007. – Vol. 2, Issue 1. – P. 54–68.
15. Sommerrock K. Social entrepreneurship business models / Katharina Sommerrock. – Houndsmill, Basingstoke, Hampshire:

- Available from: <http://dx.doi.org/10.1057/9780230298033>. Palgrave Macmillan, 2010. – 307 p. –
Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1057/9780230298033>.
16. Grassl, W. (2012). Business models of social enterprise: a design approach to hybridity. ACRN Journal of Entrepreneurship Perspectives, Vol. 1, Issue 1, P. 37–60. 16. Grassl W. Business models of social enterprise: a design approach to hybridity / W. Grassl // ACRN Journal of Entrepreneurship Perspectives. – 2012. – Vol. 1, Issue 1. – P. 37–60.